

HET RAADSEL VAN DE 'BRUGGEN OVER DE RIJN'

Michel Bakker

Aan de Katwijkse boulevard staat de Hollywoodachtige villa Allegonda. Onder meer bekend door prachtige glas-in-loodramen, waaronder één met een voorstelling van 'Bruggen over de Rijn'. Deze bijdrage in de serie 'Bruggen in de Kunst' probeert er iets over te zeggen. Maar het blijkt een raadsel want noch de locatie, noch de naam van de glazenier, noch de titel van het raam blijken eenduidig.

1 Villa Allegonda, later genoemd Villa Sigrid

DE GESCHIEDENIS VAN DE VILLA IN VOGELVLUCHT

Villa Allegonda is belangrijk binnen de geschiedenis van de moderne architectuur. Gebouwd in 1901 naar een ontwerp van de Katwijkse aannemer De Best, die het verhuurde aan de kunstschilder Gerhard 'Morgenstjerne' Munthe. De schilder vernoemde het naar zijn dochttertje Sigrid (zie fig.1). In 1916 besloot de toenmalige eigenaar, theehandelaar J.E.R. Trousselot, de villa een ander aanzicht te geven. Voor deze verbouwing vroeg hij zijn buurman, de kunstschilder Menso Kamerlingh Onnes om advies. Deze schakelde de hulp in van een vriend van zijn zoon Harm Kamerlingh Onnes: de later internationaal vermaarde Leidse architect J.J.P. Oud. Oud had in die tijd ook veel contact met Theo van Doesburg, een kunstenaar die net als Oud zocht naar vernieuwing. Uit hun contacten kwam het tijdschrift *De Stijl* voort waar Van Doesburg de drijvende kracht van werd. Het ontwerp vond inspiratie in de Noord-

Afrikaanse woestijnwoning – een uitgangspunt van Kamerlingh Onnes – en toonde platte daken en een samenspel van kubusvormige elementen. Goed aansluitend bij de wensen en eisen van *De Stijl*, waarvan het dan ook als vroeg voorbeeld wordt gezien. Door middel van loggia's werden buiten en binnen met elkaar verbonden. Op voordracht van Oud ontwierp zijn vriend Theo van Doesburg twee glas-in-loodramen, getiteld *Glas-in-loodcompositie II* en *V*. Na de verbouwing doopte Trousselot zijn villa om tot Villa Allegonda, naar de naam van zijn vrouw. In 1957 werd het verbouwd tot Hotel Savoy. In 2018 is de oorspronkelijke functie van bewoning teruggekeerd en heet het gebouw weer Villa Allegonda.

DE RAMEN

De beide Van Doesburgramen zijn in 1957 verloren gegaan. De Katwijkse historicus en glazenier Jan ter Haar heeft ze na uitvoerige studie weten te reconstrueren. Op zijn website meldt hij echter ook een derde raam,

evenzeer met een geometrische inslag. Het zou bij een latere verbouwing geplaatst zijn en tussen de hal en de bar hebben gezeten. Toen Ter Haar de villa bezocht, lag het raam voor oud vuil op de grond, beschadigd. De titel 'Bruggen over de Rijn' stond als zodanig op een naastliggend bordje. Het raam heeft weliswaar iets weg van de stijl van Van Doesburg maar in zijn goed onderzochte oeuvre komt het niet voor. De afbeelding geeft een soort spel weer van vakwerkligers, stabiliteitsverbanden en portalen (zie

De vorm van de hoge arcade zou daarop kunnen wijzen. Literatuurstudie wijst uit dat Harm Kamerlingh Onnes samen met zijn vrouw Titia Easton in 1938 een reis maakte naar Tunis. Na de verwoesting van de stad Carthago in 146 v.Chr. werd ook Noord-Afrika ingelijfd in het Romeinse Rijk. Ook hier voorzagen aquaducten de grote steden van water. Het 132 km lange Zaghouan Aquaduct, ook wel Hadrianus-aquaduct genoemd (zie fig. 3), werd gebouwd in het huidige Tunesië om Carthago van drinkwater te

voorzien. Hebben Harm en Titia dit aquaduct niet gezien en bewonderd? Is het denkbaar dat dit Romeinse bouwwerk uiteindelijk als Rijnbrug in een villa is beland?

Met dank aan: Jan ter Haar en Olga van der Klooster

LITERATUUR EN BRONNEN

C. Hoogveld (red.), Glas in lood in Nederland, 1817-1968, 's-Gravenhage/Zeist 1989.

Boekje Jan ter Haar www.glassartpluslood.nl

fig.2). Maar bruggen over de Rijn? Het kan natuurlijk ook geïnspireerd zijn door bruggen over de Oude Rijn. Jan ter Haar onderzoekt in samenwerking met Annemarie Kingmans van het Katwijkse Museum of mogelijk de uitwateringssluizen een rol gespeeld kan hebben bij de compositie en beeldvorming. Op dit moment veronderstelt men dat Harm Kamerlingh Onnes (1893-1985) de ontwerper van het raam is. Tekeningen in het archief van De Lakenhal lijken dit te bevestigen. Ter Haar maakte van de drie ramen één reconstructie.

Centrale vraag blijft: past het naambordje 'Bruggen over de Rijn' bij dit raam? Met andere woorden: wat zien we afgebeeld? Jan ter Haar en ik staan open voor uw suggesties. Als archeoloog houd ik echter nog een optie open: dat het in het geheel geen bruggen of sluizen zijn, maar een aquaduct.

2 Eén raam, samengesteld uit drie delen.

3 Resterend gedeelte van het Zaghouan Aquaduct